

"DE GROETE STRATE BUTEN TURRE"

Opgedragen aan de nagedachtenis van mijn dierbare en diep betreunde echtgenote Christiane Broget-Paelinck die voor mij steeds een zo grote en onmisbare steun geweest is, ook in mijn historisch en heemkundig opzoekingswerk en op 6 januari 1995 plots en onverwacht overleden is.

De verkeersdrukke Hoogstraat, die heden langsheen kleinere en grotere huizen maar ook langs oude en mooie herenwoningen, merkwaardige gevels uit verschillende bouwperiodes, historische panden en voor het oog achter de straatwand verborgen kloostergebouwen of wat er soms van overblijft, maar ook voorbij verdoken beluiken en een eeuwenoud steegje, naar het stadscentrum leidt, behoorde oorspronkelijk niet tot de stadskern van Gent. De straat was immers gelegen buiten de Westelijke 12de-eeuwse verdedigingsgordel, die gevormd werd door de Gracht (pas in de 16de eeuw Houtlei genoemd) versterkt door een hoge en stevige vestingmuur en waarvan ook de Torrepoort deel uitmaakte. De Torrepoort, Torenpoort of Porta Turreis, ook nog Turrepoort, Drongenpoort en zelfs Torhoutpoort genoemd, werd in de loop van de 12de eeuw (wellicht rond 1190) gebouwd. Het was een poort over de Gracht; een dubbelpoort die zich, ter hoogte van de Poel, aan beide zijden van het water bevond.

De straat, waarover we het hebben lag, zoals men toen zegde, "buten Turre" of "buten Torre". Wanneer men naar die plaats of straat verwees, sprak men over "buten Torre". Dat was zo, einde van de 13de-begin van de 14de eeuw. In zijn werk: "Gent's Vroegste Geschiedenis in de Spiegel van zijn Plaatsnamen" vermeldt Maurits Gysseling bij "TORRE" (poort over de Houtlei in de Hoogstraat): "une ruwe ke on apele en flameng buten Torre", 1285; "buten Torre", 1291; "vanden Turre", 1296; "buten Turre", 1304; "bi den Torre", 1332. De auteur voegt eraan toe: "Met buten Torre bedoelt men de Hoogstraat, die eenmaal in 1343 "de groete strate buten Turre" werd genoemd, benaming die we als titel voor onderhavige bijdrage hebben weerhouden. Fr. De Potter haalt het Rentboek aan van de H.-Geest (Armendisich) van St.-Michielsparochie, vervaardigd ten jare 1308, dat melding maakt van een aantal wijken en straten, waaronder "buten Torre".

In een vroegere bijdrage(*) hebben we het reeds over de Torrepoort (Torre) gehad en er ook een afbeelding van gegeven. Herinneren we er hier dus enkel aan dat het een van de oudste, grootste en sterkste poorten van Gent was die samen met de Posteernepoort, de Zandpoort en het Wijkhuis, aan de

* G. Broget: "Toen Wegenwerken op de Poel en Sint-Michielsplein een stuk ver verleden blootlegden", in: Ghendtsche Tydinghen, 20ste jrg. 1991, nr. 5.

Westkant van de stad, de omwallings- en vestingmuur en de Gracht beheerste en versterkte. Deze Gracht zou volgens Johan Decavele, zeker reeds vóór 1190 en waarschijnlijk al omstreeks 1100 zijn gegraven; volgens Fr. Blockmans, al in de tweede helft van de 11de eeuw. Het geheel, dat de St.-Michielswijk omsloot, vormde de Westelijke verdedigingsgordel van de Stad. Maar reeds in de 14de eeuw verloor de Torrepoort haar functie in het verdedigingsstelsel en werd ze door de Schepenen ten dele verpacht aan partikulieren en later ook aan de "Vinders" van de St.-Michielsparochie. Nieuwe versterkingen waren inmiddels aangelegd die tot aan de Brugse poort reikten.

De straat werd, zo schrijft De Potter, ook wel "de grote strate bi den Trappen" (Act. en Contr., Keure 1407-1408) en "de rechte strate buuten der Torreporten" geheten (Weezenboek 1481-1482).

In zijn reeds eerder geciteerd werk "Gent's Vroegste Geschiedenis in de Spiegel van zijn Plaatsnamen" vermeldt Maurits Gysseling in het glossarium bij de benaming "Hoogstraat": "up de Hoghe strate 1368 - buter Turreporten up de Hoehstrate 1369, vroeger steeds buten Turre genoemd".

Wat de oorsprong van de benaming "Hoghe Strate", "Hooghstrate" betreft, kan men allicht aannemen dat die straat eertijds een verhoogde berm of een dam tussen drassige en moerassige gronden moet geweest zijn. Dat dit laatste inderdaad het geval was, moge blijken uit de benaming van plaatsen in de omgeving. Daar lag immers het "Broek". Bij Maurits Gysseling treffen we bij "Broek" (later Sint Elisabethbegijnhof) de vermelding: "terram iacentem ad Paludem iuxta Gandavum, 1242; Broek "moeras". Aan de overkant lag Overbroek".

In de nabijheid, maar wat meer Oostwaarts bevonden zich de Poel en de Drabstraat, stuk voor stuk benamingen die erop wijzen hoe moerassig en drassig de gronden aldaar waren. Ook de Ramen waren lager gelegen moerassige gronden die geregeld onder water liepen.

In verband met de benaming "Hoogstraat" lezen we bij M. Schönfeld: "Hoogstraat "via alta": Het is de passende naam voor een door moerassig land lopende, verhoogde weg; in 't algemeen voor elke weg die hoger ligt dan het terrein of dan een andere weg." "Weer een ander geval is het", zo gaat Schönfeld verder, "wanneer een straat aldus wordt genoemd omdat die iets oploopt".

De dammen, bermen en dijken, die men op verschillende plaatsen in de moerassige gebieden bouwde, leidden niet enkel tot verbetering van de grond en tot grondaanwinst; ze dienden ook als wegen.

De gronden, die aanvankelijk drassig en moerassig waren, werden vruchtbaar gemaakt en "terra nova" of "nieuwland" genoemd. De Potter schrijft, dat het "nieuwe land" in de omgeving van de Hoogstraat in de loop van de 12de eeuw door Filips van den Elzas aan Geeraard de Witte werd gegeven

die het opdroeg aan het godshuis der Lazarij op de Hoogstraat.

Als buurt werd de Hoogstraat eertijds ingedeeld in: Opper-Hoogstraat, Middel-Hoogstraat en Neder- of Korte Hoogstraat. De Opper-Hoogstraat liep van de Torrepoort tot aan de Peperstraat; de Middel-Hoogstraat lag aan het Rijke Gasthuis en ging van de hoek van de Holstraat en de Peperstraat tot aan de Akkerstraat; de Neder- of Korte Hoogstraat van de Akkerstraat tot aan de Brugse poort.

De Middel- en Neder-Hoogstraat heetten eertijds, zo merkt De Potter verder op, "Marialand" en werden aldus genoemd naar het Gasthuis van de Leprozerij dat onder de bescherming stond van Maria. In de Act. en Contr., Keure 1431-1432, leest men "Sente Marien lant"; in de Kerkrekening van St.-Marten 1637 is er sprake van "Veurstrate" ofte "Marielandt". Elders, zegt De Potter, staat: "Onser Vrouwen strate voor tRijke Gasthuis" (Act. en Contr. Keure 1528-1529). Een notariële akte van 1750 vermeldt: "de Hoogstraete ofte Schipperstraete noes over het godshuys van St Jan ende Pauwel" en een 14de-eeuws Rentboek van de H. Geest der St.-Nicolaasparochie heeft het over "Hongerstrate"...

In de 14de-15de eeuw was de Hoogstraat verre van volledig bebouwd. In de 18de eeuw echter telde de Opper-Hoogstraat aan de Zuidkant negen en aan de Noordzijde drieëntwintig huizen; de Middel-Hoogstraat telde er aan de Zuidkant tien en aan de Noordkant zestien; de Neder- of Korte Hoogstraat had er aan de Zuidkant zesentwintig en aan de Noordzijde tweeëntwintig.

De Hoogstraat werd in de loop der eeuwen een steeds belangrijker toegangsweg tot het Gentse stadscentrum. Rond de helft van de vorige eeuw werden de laatste overblijfselen van de Torrepoort afgebroken. Enkele jaren later - in 1862 volgens de enen, in 1865 volgens anderen - werd de Torenbrug verbreed om de verbindingsweg tussen de Hoogstraat en de Poel te verbeteren. De Poel zelf werd op zijn beurt verbreed in 1904.

Schrijven over de onder menig oogpunt merkwaardige geschiedenis van de Hoogstraat en over haar historisch bouwkundig patrimonium is een veelomvattende en moeilijke opgave. Binnen het bestek van onderhavige bijdrage zullen we trachten een aantal belangrijke momenten en gebeurtenissen uit haar bestaan, uit een soms zeer ver maar ook uit een recenter verleden, in herinnering te brengen en de rol te belichten die mensen daarbij hebben gespeeld. Getracht wordt ook een hedendaags beeld van de Hoogstraat te schetsen.

We zullen stilstaan bij een aantal mooie en bezienswaardige gevels uit verschillende bouwperiodes, bij enkele historische panden, die bewaard zijn gebleven, maar we zullen ook herinneren aan indrukwekkende gebouwen, die er in vroeger eeuwen ooit gestaan hebben maar waarvan slechts kleinere delen of alleen afbeeldingen overgebleven zijn.

We kijken ook naar enkele markante maar vervallen gevels en we gaan niet zonder meer voorbij aan een klein, pittoresk steegje zoals de Turrepoortsteeg, evenmin aan twee beluikjes want ook die behoren uiteraard tot de geschiedenis van de Hoogstraat.

Vooraf willen we er ook nog aan herinneren, dat we het in de reeds vermelde vroegere bijdrage: "Toen Wegenwerken op de Poel en St.-Michielsplein een stuk ver Verleden blootlegden"(*), al hadden over de Turrepoortsteeg; dat we in: "Aan de Houtlei Vroeger en Nu"(**), de 17de-eeuwse brouwerij "Den Pauw" ter sprake brachten en dat we in: "Waar vroeger de Lakenwevers "hunne raemen plachten te staen"(***), waarin o.m. de Brouwersstraat aan bod kwam, handelden over een aantal woningen, die in die straat afhankelijkheden en een uitgang hebben maar waarvan de voorbouw aan de Hoogstraat gelegen is. Volledigheidshalve moeten bij een historische kijk op de Hoogstraat ook die zaken opnieuw onder de aandacht worden gebracht maar vermits het om interessante deelaspecten gaat, zal herhaling hier zeker niet schaden.

Hoe zullen we te werk gaan?

We vertrekken bij de hoek van de Oude Houtlei en de Hoogstraat en volgen deze laatste voorbij de Turrepoortsteeg, de Holstraat en de Rasphuisstraat, tot aan het begin van de Brugsepoortstraat en de hoek met de Begijnengracht; we bekijken onderweg de Zuidelijke kant van de Hoogstraat. Aan de splitsing met de Begijnengracht gekomen, maken we rechtsomkeer en hebben het, tijdens onze terugtocht naar het vertrekpunt, waarbij we de Peperstraat oversteken, over de Noordelijke straatwand.

We willen er zeer nadrukkelijk op wijzen dat we ons houden aan de huidige nummering (1994) van de huizen en dat we slechts in uitzonderlijke gevallen de oude nummering vermelden die op bepaalde documenten of bescheiden voorkomt. De in de loop van de tijd gewijzigde nummering kan tot verwarring leiden wanneer men die met de huidige wil vergelijken.

VAN DE HOEK MET DE OUDE HOUTLEI TOT EN MET DE TURREPOORTSTEEG

Wanneer men de Poel verlaat en de Hoogstraat betreedt, staat men aan de hoek, die deze laatste met de Oude Houtlei vormt, voor een huis met een grote zijgevel en een poort langs de kant van de Oude Houtlei, en voor twee oude typische trapgevels, kant van de Hoogstraat, die eertijds tot twee verschillende panden behoorden maar in de loop van de jaren '30 één geheel gingen vormen. Sinds enkele maanden is de eigendom het voorwerp van een omvangrijke restauratie waarover straks een woord meer.

* Ghendtsche Tydinghen, 20ste jaarg. 1991, nr. 5.

** Ghendtsche Tydinghen, 22ste jaarg. 1993, nr. 1.

*** Ghendtsche Tydinghen, 23ste jaarg. 1994, nr. 2 en nr. 3.

In dit hoekhuis, aan het nr. 1, bevond zich reeds in het begin van de 15de eeuw een brouwerij, met een houten gevel, genaamd "DE PALE": "Huus ende stede twelke es eene bruwerie, buten Torre, naast der poerten ende naest Martin van den Houvere, an d'ander zijde, gheheeten de Pale." (Act. en Contr. Keure, 1428-1429). In de 17de eeuw (ca. 1650) werd de houten gevel vervangen door een gevel in steen en werd het pand "DEN PAUW" genoemd: "Een huys... op de Hooghstrate, houdende den houck van de Hautleye, ende an dander sijde is naest ghehuust Sr Jan Pijn, wesende eene brauwerije gheenaemt den Pauw". (Act. en Contr. Gedelee, 1650-1651). Het gaat om een typisch Gents 17de-eeuws huis met trapgevel, vroeger bepleisterd en beschilderd, onlangs ontleisterd; twee traveeën en twee bouwlagen, onder zadeldak met pannen; een overkragende bovenbouw met tudorbogen op consoles, aan de kant van de Hoogstraat. Daar prijkt boven de ingang deur, onder een boog, een pauw in halfverheven beeldwerk. Boven de twee grote ramen, naast de ingang deur, bevonden zich tot vóór de huidige restauratie eveneens in halfverheven beeldwerk, afbeeldingen van "vorken" en "stuckmanden", kentekens van de nering van de brouwers. De gevel van het pand onderging in de loop van de tijd aan de kant van de Hoogstraat en van de Oude Houtlei, ter hoogte van het gelijkvloers, verbouwingen, die niet in overeenstemming waren met de oorspronkelijke bouwstijl. Aan de kant van de Oude Houtlei werden destijds trouwens ook nog andere verbouwingen uitgevoerd.

In de 18de eeuw werd het pand een herenhuis. Zoals we nog zullen zien, kreeg het later andere bestemmingen.

Naast het hoekhuis, met het nr. 1, bevindt zich aan het nr. 3 in de Hoogstraat eveneens een pand met een oude trapgevel, voorheen bepleisterd en beschilderd, onlangs ontleisterd; turdebogen op consoles; twee bouwlagen en vier traveeën onder zadeldak met pannen. Het huis dateert van 1641-1642 en is opgetrokken in dezelfde bouwstijl als die van het hoekhuis. De gevel vertoont nog talrijke lelieankers. Net zoals dit het geval is voor het hoekhuis, heeft ook de woning aan het nr. 3 ter hoogte van de benedenverdieping een verbouwing ondergaan. Ook dit pand, dat sinds de jaren '30 met nr. 1 één eigendom uitmaakte, is begrepen in de restauratie waarvan het hoekhuis thans het voorwerp is.

Vele eeuwen geleden bevond zich op de plaats, waar nu het huis met nr. 3 staat, een brouwerij genaamd "DE CAERDE": "Eene bruwerie staende buten Turre, dat men heet ter Carden" (Weezenboek 1371-1372). Volgens De Potter was "DE CAERDE" reeds bekend van 1359 en zou ze later het uithangteken "DE SPIEGHEL" gehad hebben: "de bruwerie den Spieghel, staende daer jeghenover" (Weezenboek, 1481-1482). In de 16de eeuw zou het de naam "HET TROMPET" gedragen hebben.

Op een mooie en interessante foto van rond 1900 (Fig. 1) zien we de huizen-

Fig. 1. Huizenrij gaande van de hoek Oude Houtlei-Hoogstraat tot en met het huis (met trapgevel) voorbij het Pensstraatje (nu Turrepoortsteeg). Foto rond 1900.

rij in de Hoogstraat, vanaf de hoek met de Oude Houtlei tot aan het toenmalig Pensstraatje (nu Turrepoortsteeg) en zelfs het oude huis met trapgevel, dat zich toentertijd juist voorbij het steegje bevond maar spijtig genoeg in het begin van deze eeuw verdween. De gevels van al deze huizen waren toen blijkbaar bepleisterd en beschilderd.

In die tijd, rond 1900, was op de hoek van de Oude Houtlei en van de Hoogstraat, aan het nr. 1, de zaak Goethals gevestigd: "Charcuterie, Gros et Détail". Daarnaast, aan het nr. 3, was er De Clercq-Musschoot: "Boucher". Aan de ingang van het Pensstraatje (huidige Turrepoortsteeg) bevond zich de "Boulangerie" Christiaens. Zoals men op voornoemde foto kan vaststellen, waren de huizen nr. 1 en nr. 3 in die tijd afzonderlijke panden.

Een tweede foto (Fig. 2), dateert van 1925 en toont het hoekhuis met de grote zijgevel, kant Oude Houtlei, en de trapgevel aan de Hoogstraat evenals een deel van het pand nr. 3. Op dat ogenblik was aan het nr. 1 de zaak gevestigd van Van Den Veegaete: "Traiteur", "Gibiers, Volailles", "Comestibles"- "Diners en ville et en Province". Aan het nr. 3 was er toen een winkel waar men tabak en sigaren verkocht.

Korte tijd later kwam in het hoekhuis, met het nr. 1, de zaak Bekaert: aanvankelijk fietsen en fietsgerief; later kachels, vuren en ook wasmachines. De handelszaak, bekend onder de benaming de "Duizend Vuren", was een in Gent goed gekend huis. Halverwege de jaren '30 nam ze uitbreiding en werd

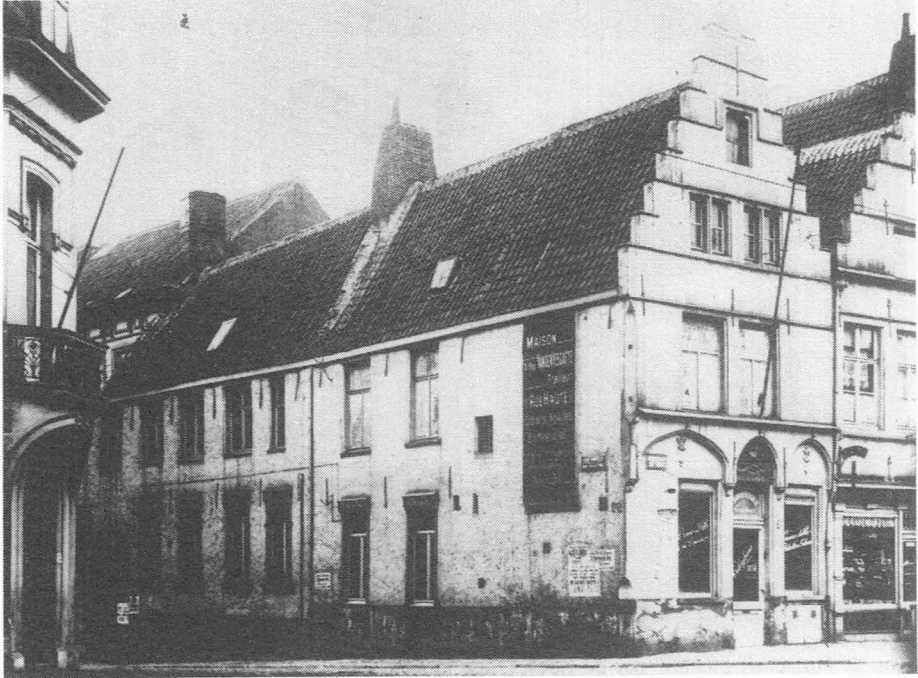

Fig. 2. Hoekhuis Oude Houtlei-Hoogstraat nr. 1 en deel van nr. 3 (Hoogstraat), 1925. Foto: Stedelijke Commissie voor Monumenten en Stadsgezichten te Gent.

het pand nr. 3 aan het nr. 1 toegevoegd. Het geheel had een uitgang in het Pensstraatje. Vlak vóór de tweede wereldoorlog werd het gelijkvloers van de twee huizen gelijkgeschakeld en werd de winkelruimte verbreed. De panden met de nrs. 1 en 3 behoorden nu tot één eigendom. Bij de verbouwingswerken ondergingen de gelijkvloerse verdiepingen een harde ingreep en werd er schade opgelopen. Voor het overige bleven de trapgevels van de 17de eeuwse gebouwen met de typische ornamenten toch grotendeels gespaard. Begin van de jaren '70 ging de zaak Bekaert daar weg. Het pand stond daarna een hele tijd leeg tot de privé-club er in 1973 kwam die er nog steeds onderdak vindt. We bedanken hierbij de zoon Ant. Bekaert voor de bereidwilligheid waarmee hij een aantal gegevens in verband met de gebouwen en de aanwezigheid aldaar van de door zijn vader gestichte zaak verstrekte. Een drietal jaren geleden werd de eigendom verkocht.

Interessant is ook nog een foto (Fig. 3), in 1976 genomen door de architect W. Govaerts, die de huizenrij toont en waaruit men o.m. kan afleiden welke veranderingen en verbouwingen de gevels aan het nr. 1 en het nr. 3, ter hoogte van het gelijkvloers, kant Hoogstraat en kant Oude Houtlei in de loop van de jaren en sinds 1925 hadden ondergaan, en die ook het pand met het huidig nr. 5 laat zien vóór de restauratie van 1977-1978; evenals het nr. 7. Een andere foto, die dateert van juli 1993 (Fig. 4) toont de panden aan de

Fig. 3. Hoogstraat, huizen nr. 1, nr. 3, nr. 5 (vóór de restauratie van dit laatste in 1977-1978) en nr. 7. Foto architect W. Govaerts, 1976.

nrs. 1 en 3 vooraleer de huidig aan gang zijnde restauratie (1994) aangevangen werd.

De omvangrijke restauratie van deze oude en historische panden, die door de nieuwe eigenaar wordt ondernomen, streeft er volgens architect L. Vertongen naar om, aan de hand van dokumentatie, iconografisch materiaal en van nagelaten sporen in de bouw zelf, de 17de-eeuwse architectuur te herstellen. De gevel aan de kant van de Oude Houtlei is hertekend en heraangepast. De dakkapellen, waarvan de vroegere locaties nog zichtbaar waren, werden herbouwd en de grote poort werd eveneens mooi uitgewerkt. Op het ogenblik dat we deze regels schrijven, is een trapgevel aan de Hoogstraat aan de beurt. Alhoewel op het uiteindelijk en definitief resultaat van de restauratie nog dient gewacht, kan men toch reeds stellen, dat het om een initiatief gaat dat zal leiden tot de herwaardering van een historisch pand. We geven hierbij een foto van het deel van de gevel, aan de kant van de Oude Houtlei, dat thans (November 1994) reeds is gerestaureerd (Fig. 4b). Spijtig genoeg moeten we echter vaststellen, dat de afbeeldingen van de "vorken" en van de "stuckmanden", kentekens van de nering van de brouwers welke zich in halfverheven beeldwerk onder de bogen boven de ramen naast de ingang deur (kant Hoogstraat) bevonden, verdwenen zijn. Indien dit zo blijft, is het ten zeerste te betreuren, want een reëel verlies.

Fig. 4. Hoogstraat, panden nr. 1, nr. 3 en deel van nr. 5. Eigen foto, juli 1993.

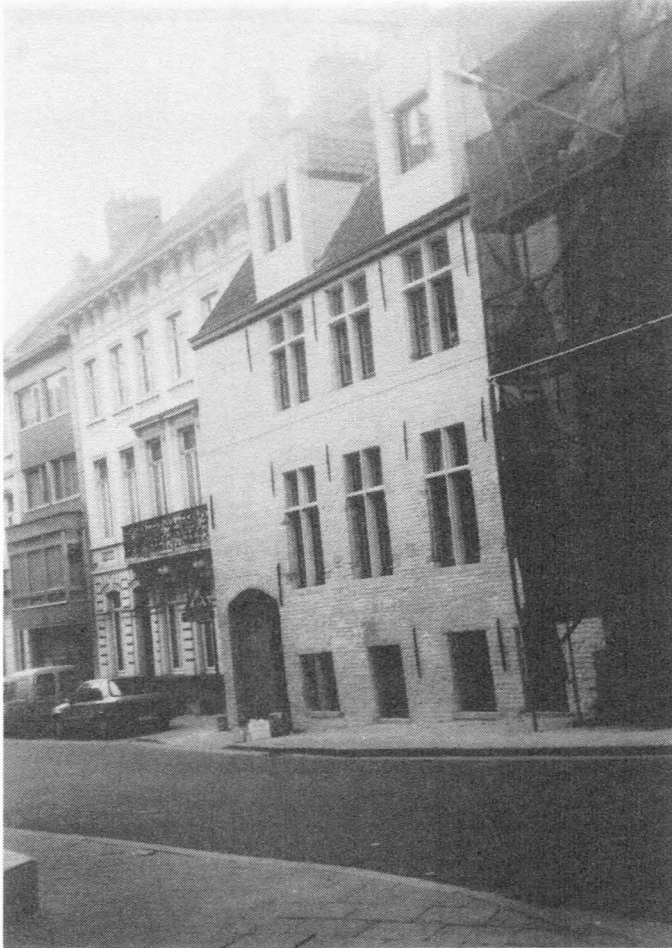

Fig. 4b. Hoekhuis Oude Houtlei-Hoogstraat, kant Oude Houtlei, reeds gerestaureerd deel. Eigen foto, november 1994.

We zetten een paar schreden en komen aan het huidig nr. 5 in de Hoogstraat. Daar verrijst een zeer mooie gevel in baksteen en zandsteen: drie bouwlagen en vier traveeën, onder zadeldak met pannen; tudorbogen en consoles, een in- en uitgewerkte geveltop met gebogen fronton en oculus.

Op die plaats bevond zich op het einde van de 14de eeuw (1397) "HET TONNEKIN": "Huis... buten Turre, dat men eedt Tonnekin naest den Spieghle". (Act. en Contr. Keure, 1397-1398).

Men mag aannemen dat het pand in de 17de eeuw een gevel bezat die voor het grootste gedeelte van hout was en dat er in die periode ook werken werden uitgevoerd. Zo wordt er in de publicatie "Gent Steenrijk" melding van gemaakt dat de naam van de schrijnwerker "CARREE" en de datum waarop deze het werk uitvoerde, 1661, op een der bintbalken voorkomen.

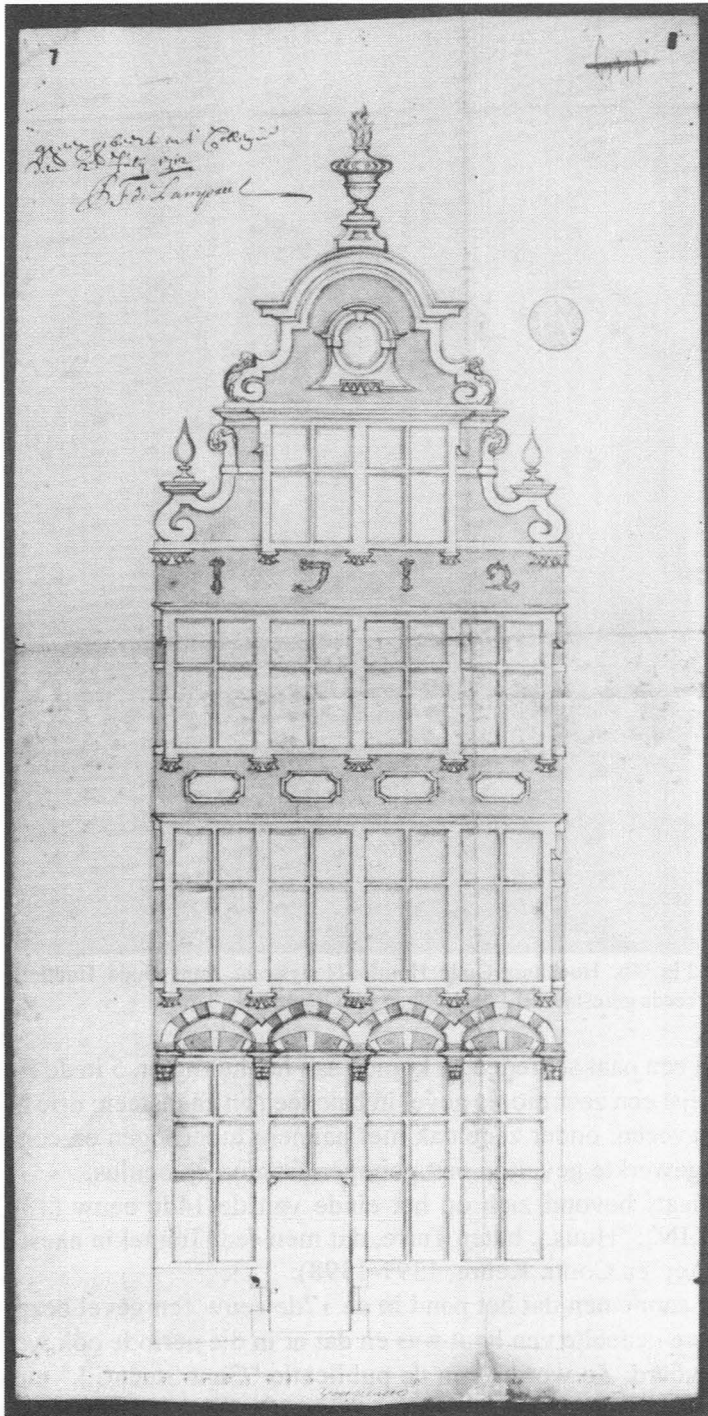

Fig. 5. Hoogstraat (huidig nr. 5) model gevoegd bij bouwaanvraag van 1712. Foto Stadsarchief Gent.

In 1712 werd er met betrekking tot dit huis een bouwaanvraag ingediend die gevelaanpassingen behelsde en op het Gents Stadsarchief berust waar ik ze heb ingekeken. Hierbij een foto van het aan de bouwaanvraag toegevoegd "model" (Fig. 5), een bijzonder mooi ontwerp.

In die bouwaanvraag van 2 juli 1712 vraagt de eigenaar van kwestig goed de toelating voor het bouwen van een nieuwe voorgevel in steen eraan toevoegende dat het onderwerk van de gevel in fijn arduin is, maar dat de verdiepingen, die in hout zijn, zouden afgebroken worden. De nieuwe gevel in steen zal worden opgetrokken volgens het bijgevoegd model.

De gevel, die dus voordien grotendeels van hout was, werd in 1712 vervangen door een gevel in steen.

De tijd ging erover heen... zoals over alle dingen en niets blijft helemaal zoals het ooit was. De gevel van het huis met het huidig nr. 5 in de Hoogstraat onderging in de loop van de 19de en van de 20ste eeuw - nog vóór de restauratie van 1977-1978 waarover we het verder zullen hebben - een aantal veranderingen en verbouwingen. Op de foto bij Fig. 1 hiervoor, kunnen we vaststellen hoe de gevel er voorkwam rond 1900. Op dat ogenblik was hij bepleisterd en beschilderd. De tudorbogen en consoles zijn verdwenen; de schikking op het gelijkvloers was gewijzigd ten opzichte van het oorspronkelijk model. De gevel had aan sierlijkheid ingeboet.

In het eerste decennium van deze eeuw woonde in dit huis de heer K. Van Bambeke, rustend hoogleraar, lid van de Kon. Academie van België. Later kreeg het pand verschillende bestemmingen. Er zijn ook diverse handelszaken gevestigd geweest.

Volgens een buur, die reeds vele jaren in de Hoogstraat woont, moesten in de loop van de jaren '50 op een bepaald moment, wegens veiligheidsredenen, aan de gevel, die in verval was geraakt, enkele dringende herstellingen worden uitgevoerd.

Op een foto (Fig. 6), die dateert van het einde van de jaren '60 begin '70 van deze eeuw, zien we dat de gevel, in vergelijking met de situatie van rond 1900 (Fig. 1) opnieuw verbouwingen en veranderingen had ondergaan. De gevel werd ontleisterd; de tudorbogen en consoles zijn er weer. Er is een terugkeer vast te stellen naar de modeltekening van 1712 maar op het gelijkvloers heeft er een harde ingreep plaats gehad waarbij de bestaande ramen zijn verdwenen en een grote etalage met rolluik in de plaats is gekomen.

Door deze ingreep was het zicht op de gevel ernstig aangetast.

Het huis werd verkocht en onderging de loop van de jaren 1977-1978 een grondige renovatie en restauratie, die het bijzonder ten goede kwamen. Daarover dus zeker een woord meer.

De renovatie en restauratie waren het werk van de nieuwe eigenaar, tevens architect en ook bewoner van het huis, de heer W. Govaerts. Ze vormden een

Fig. 6. Hoogstraat, panden nr. 5 en nr. 7 evenals Turrepoortsteeg. Einde jaren '60 begin '70.

Fig. 7. Hoogstraat, panden nr. 3, nr. 5 (gerestaureerd in 1977-1978) en deel van nr. 7; Eigen foto 1993.

zware karwei. Tijdens het onderhoud, dat ondergetekende had met de heer Govaerts, wees deze laatste erop dat, toen hij tot deze werken besloot, het gehele gebouw zich in een erbarmelijke toestand bevond.

De restauratie van de gevel gebeurde volgens het model gevoegd bij de bouwaanvraag van 1712. De eerste fase van de werken had betrekking op de verbouwing van de onderbouw van de gevel. Dit deel werd volledig vernieuwd in witte steen teneinde oudere verbouwingen weg te werken die, zoals we op voorgaand fotomateriaal konden zien, in de 19de en 20ste eeuw waren doorgevoerd. Er kwamen daar ook vaste ramen en een kleiner raam boven de ingang deur. De restauratie van de delen van de gevel, boven de onderbouw, volgde het archiefplan (model) van 1712 en vormde de tweede fase van het werk. Deze gevelrestauratie leverde een fraai resultaat op.

Bijgaande foto (Fig. 7) toont, in het midden, de gevel van het huis nr. 5 evenals die van het nr. 3 en het nr. 7, anno 1993.

Op het ogenblik dat de renovatie- en restauratiewerken in 1977 werden aangevangen, bestond het pand uit een voor- en een achterbouw met een uitgang in de Turrepoortsteeg. In de zeer oude achterbouw, die inmiddels verdween, werden tijdens delfwerken twee zeer oude boven elkaar liggende vloeren aangetroffen en ook oude gebruiksvoorwerpen bovengehaald. De achtergevel die eindigt in punt werd verbouwd en uitgevoerd in klinker.

De renovatie en restauratie, die binnenin het huis werden doorgevoerd door architect W. Govaerts, zijn eveneens bijzonder geslaagd. Het interieur van deze woning is mooi en getuigt van een goed architecturaal concept. Zoveel mogelijk oudere en waardevolle elementen in het gebouw werden bewaard terwijl er ook, waar nodig, hedendaagse werden toegevoegd. Men mag zeggen dat oud en modern hier op smaakvolle en verantwoorde wijze zijn samengebracht. Merken we tenslotte nog op dat het pand ook oude kelders bezit die fraai en sfeervol werden ingericht.

De huizenrij in de Hoogstraat, gaande van de hoek met de Oude Houtlei tot aan de ingang van de Turrepoortsteeg, eindigt bij het nr. 7, thans een gesloten huis maar waar tot in 1991 een bakkerij, in de goede oude trant, gevestigd was. Men vond er uitstekende waar die getuigde van een gedegen vakmanschap. We gingen bij bakker De Wilde met genoegens ons "dagelijks brood", smakelijke mastellen, fijne boterkoeken, goed gentse "pottijnk", zondags rozijnenbrood of verse "crème-koeken" halen. Ik snoof er graag de aantrekkelijke geur van het warme gebak op. Op de toonbank met het marmeren blad stonden de bokalen met spekken als aanlokkelijk goed voor de kleine gasten die er, vooraleer de schoolpoorten in de omtrek binnen te stappen, hun keuze kwamen doen. Maar laten we van de geneugten van de smaak en de mond, die misschien wat al te Freudiaans klinken, afstappen en terugkeren naar de geschiedenis.

We zetten een hele stap terug in de tijd. Eeuwen geleden bevond zich op de plaats, waar we thans staan, eerst "HET MEULEKEN", daarna "DE RAKE": "Een backerie staende buten der Torrepoorten, nu den houc vander Coeyer steghen, neffens Gillis Steynaerts huus an deen zijde ende neffens der bruwerien die men heet DE RAKE" (Act. en Contr. Keure, 1439-1440).

Dit huis, Hoogstraat 7, aan de hoek met de Turrepoortsteeg, heeft een bepleisterde en beschilderde gevel, telt drie en een halve bouwlagen, drie traveeën onder een afgewolfd zadeldak met pannen. Het bezit een zijgevel in baksteen en een ingang langs de kant van de Turrepoortsteeg. De achtergevel, in baksteen, destijds misschien bepleisterd geweest, eindigt in punt. Het pand zou dagtekenen van het einde van de 18de eeuw.

Op de foto, bij Fig. 1 hiervoor, kan men het huis aan de ingang van het toenmalig Pensstraatje (nu Turrepoortsteeg) zien, zoals het er rond 1900 voor-

kwam toen de bakkerij Christiaens daar gevestigd was. In 1930 is de bakkerij De Wilde in de plaats gekomen. Op de foto bij Fig. 6 ziet men de bakkerij met uitstalraam, einde van de jaren '60 begin '70. Ter hoogte van het gelijkvloers had de gevel toen reeds een harde ingreep ondergaan waarbij aan weerszijden van de etalage gekleurde faienceplaten waren aangebracht. Qua architectuur is de gevel sindsdien eigenlijk niet meer gewijzigd. Wel werden er enkele jaren geleden herstellingswerken aan uitgevoerd en werd hij volledig herschilderd. Op de foto bij Fig. 7 ziet men rechts ook een gedeelte van de gevel van dit huis, anno 1993. Tot in 1991 bleef de zoon G. De Wilde er het bakkersbedrijf uitoefenen. Ook nog de moeite om te vermelden is dat uit een officieel bescheid, dat de heer De Wilde me liet inzien, blijkt dat in dit pand reeds sinds midden van de vorige eeuw bakkerijen gevestigd waren geweest.

Ik wil hier ook nog graag vermelden dat de heer G. De Wilde, thans op rust maar die nog steeds het huis in kwestie bewoont, een van die mensen is die geïnteresseerd zijn in de geschiedenis van hun stad en vooral ook in die van de Hoogstraat en haar omgeving. Ik dank hem trouwens voor sommige inlichtingen die hij mij in verband met deze laatste verschaftte.

We staan nu meteen aan de ingang van de pittoreske "TURREPOORT-STEEG" die thans doodloopt en geen uitweg meer heeft, wat eertijds, toen het smal steegje met enkele kleine straatjes in verbinding stond, wel het geval was. Hierbij een foto van de TURREPOORTSTEEG, dagtekenend van 1989 (Fig. 8). Op de foto bij Fig. 6 zien we het straatje einde van de jaren '60 begin van de jaren '70.

In de Turrepoortsteeg, waar enkele kleine huisjes staan, komt de achterbouw uit van sommige woningen, die gelegen zijn aan de Oude Houtlei en aan de Hoogstraat en zodoende in het steegje een uitgang hebben. Aan de Westkant van het straatje palen ook de oude stallingen en de grote tuin van de herenwoning, gelegen aan het huidig nr. 11 in de Hoogstraat. Ongeveer halverwege de Turrepoortsteeg is er een poortvormige overbrugging, die zou dagtekenen van 1764 en waarop, tot vóór de renovatie- en restauratiewerken, die ook daar werden doorgevoerd, een mooi O.L.Vr.-beeldje prijkte dat bij sommige gelegenheden verlicht werd.

Het steegje heeft een heel lange en vrij kleurrijke geschiedenis achter de rug die gedurende eeuwen verstrengeld was met deze van andere kleine straatjes of stukken van steegjes waarmede het in verbinding stond. Het droeg in de loop van de tijden verschillende namen, die een bloemlezing op zichzelf vormen waarbij de volkstaal soms wel voor een uitschietertje zorgde. In Gent moet dat ook niet verwonderen.

Zoals we hier reeds eerder schreven, hebben we het in vroegere bijdragen in "Ghendtsche Tydinghen" ook al over de Turrepoortsteeg gehad maar dat mag ons niet beletten toch nog even een aantal zaken in verband met dat "paradijselijk oord" in herinnering te brengen.

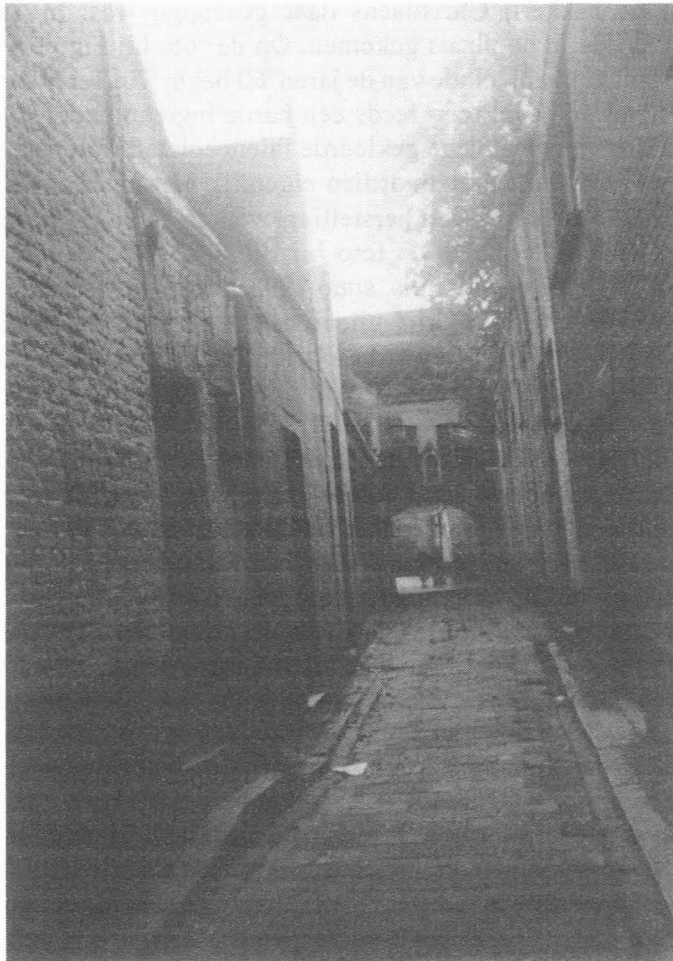

Fig. 8. Turrepoortsteeg (voorheen Penstraatje). Eigen foto, 1989.

Volgens Fr. De Potter heette men het steegje aanvankelijk "COYERS STEGHE BUTEN TORRE" (Stadsrekening over 1339-1340) maar aangezien de schrijfwijze niet vaststond, hoeft het niet te verwonderen dat men ook "sKoyers steghe" (Act. en Contr. Keure, 1362-1363) schreef; ook "Coyhersteghe" (Weezenboek 1363-1364); of "Coyghersteghe" (Weezenboek 1370-1371); "Koysteghe" (Act. en Contr. Keure 1414-1415); "Koyerssteghe" (1362); ook nog "Coeyerssteghe" (1428-1429). Zo kwam men zelfs tot "Coeystrate" (Weezenboek 1456-1457).

Interessant in verband met de benaming van het steegje is de vermelding die we aantreffen in "Gent's Vroegste Geschiedenis in de Spiegel van zijn Plaatsnamen" van Dr. Maurits Gysseling: "COIERSTEGE" (nu Turrepoortsteeg): "buten Turre besiden ende bachten ser Jans Coiers ter Vesten waert in de Nieuwe steghe", 1304; "in sCoyerssteghe" 1340; "ter Coijer steghen"

1358; "sKoiyers steghe" 1362."

Men verbrodde de naam nog verder, schrijft De Potter, en zo spreekt men in het register van de Schepenen van de Keure van 1445-1446 over een huis "up dhende van der CONINCSTRATE neffens den muere van den godshuuse van Galyleen". Dezelfde benaming treft men aan in de registers van de Schepenen van de Keure over 1517-1518 en over 1576-1577. In een oorkonde van 1524 treft men, steeds volgens De Potter, "KOESTEGE" aan en een andere van 1754 spelt: "KOESTRAETE"; het Cijnsboek van het Rijke Gasthuis, vernieuwd ten jare 1525, vermeldt: "COERSTEGHE".

Maar dat was niet alles. In het register der Schepenen van de Keure over 1502-1503 gaat men nog een stapje verder en is er sprake van de "Coysteghe, gheseyt de MIRAKELSTRATE".

Vermits het hoekhuis van het straatje "de Rake" heette, sprak men ook van het "RAKESTRAETKIN, duer de Turrepoorte achter de Hooghstrate" (Weezenboek 1530-1531). In de jaren 1555, 1574 en 1586 maakte een schrijver van de Schepenen daarvan "Rakelstraetkin, achter tclooster van Galileen". De verwarring rond de naam van het steegje en rond de schrijfwijze ervan was zeer groot. Deze verschilde ook soms al naar gelang de instantie die er melding van maakte.

Volgens De Potter vindt men in het register van de Schepenen van de Keure over 1547-1548 nog een andere benaming voor het steegje: "de Coesteghe gheenaemt de CRUEPELSTEGHE" en in de Act. en Contr. Gedeele, 1600-1601: "CRUEPELSTEEKEN" ofte MIRAKELSTRAETKEN. En vier jaar later was het "CROMMESTEGHE".

Bijzonder proper was het daar niet en vermits de weg uitliep in de Vuilsteeg, die uitgaf op de Houtlei, kreeg het steedske soms dezelfde naam: "buuten Turrepoorten, jn de VUULSTEGHE, achter de RAKE" (Act. en Contr. Keure, 1468-1469); "de Coesteghe, die men eedt de VUULSTEGHE buuten der Turrepoorte" (Act. en Contr. Keure, 1511-1512).

Het straatje stond, zoals we hiervoor zegden, in verbinding met de Vuilsteeg aan de Houtlei maar had, achter het klooster van Galilea, ook een arm naar de Holstraat. Ieder eindje steeg had daar, zo schrijft Fr. De Potter, zijn eigen naam, die zeker niet uitmuntte door kieskeurigheid en soms vrij plat klonk: "DEN ZEERDTSAC, in de "Vuylsteghe, up den houc van den CONTENTAST"; "buten Torre poorte, bachten de bruwerije gheheeten de Rake, in een straetkin gheheeten den Seertsac" (Act. en Contr. Keure, 1425-1426); "up den houc van den CONTENTAST, daar men eedt de ZEERDSTRATE" (Act. en Contr. Keure, 1484-1485). Maar in 1435-1436 had men op het Schepenhuis reeds geschreven: "de GHERSTRATE, in de Vulsteghe"...

Men kan zich zonder al te veel moeite indenken hoe het er in die straatjes aan toeging, wat voor een soort mensen er huisden en wat voor bestaan ze er leidden. Ze voelden er zich heer en meester en noemden de buurt "DE XVII

CONINCRIJCKEN" die in werkelijkheid bestond uit dertig woningen. In de "Legghere der goederen van Galilee" van 1579 wordt over diegenen die er woonden gezegd: "...emmers den meesten deel van de huerers, bij der aelmoesene leven ende zeer qualic betaelen, dicwils verhuusen zonder betaelinghe te doene...". Huishuur betalen was hun sterkste punt niet. Na enige tijd trokken ze er vandoor en lieten schulden achter... Die praktijken, die ook wel heden ten dage nog voorkomen, zijn dus blijkbaar zeer oude...; nihil novi sub sole.

Het gedeelte achter het klooster van Galilea droeg in de 16de eeuw de naam van "VLEESCHAUWERSSTRATE": "de VLEESCHOUWERSSTRATE daer men ghenampt heeft de Vuylsteghe buten de Turrepoorte" (Oorkonde 1507); "de Vleeschauwersstrate achter tclooster van Galileen" (Act. en Contr. Gedeele, 1608-1609). In dat straatje zouden de metselaars gedurende een zekere tijd hun neringhuis gehad hebben. Achter het klooster van Galilea liep ook nog de "PALMESTRATE": "de PALMESTRATE achter den muer van den clooster van Galyleen" (Act. en Contr. Keure, 1526-1527).

Het straatje, dat uitmondde in de Hoogstraat en in deze laatste straat nog steeds zijn ingang heeft, kreeg in de 18de eeuw nog een andere naam, die het trouwens tot in de loop van deze eeuw gedragen heeft: "het PENSESTRAETJEN": "Huys, stede ende erfve, eene bakerye synde... op de Hoochstraete binnen deze stadt, aen deen syde houdende den houck van het PENSESTRAETIEN, alias het Mirackelstraetien." (Weezenboek 1737-1738).

De lijst is al zo lang en toch hebben we nog niet alle namen genoemd want er was nog de "WEVERSTEGHE, gheseyt tCRIECKSTRAETKIN" en het "PLUYMSTRAETJEN".

De Potter maakt er voorts melding van dat in 't Mirakelstraatje, reeds lang vóór 1576 het huis stond, genaamd "den Zwartten Hasewint", en dat Hendrik Pieterszone, boekdrukker en boekhandelaar te Antwerpen, in 1549 aan Jan van den Steene twee huizen verkocht in de "PALYNCSTRAETE, achter tclooster van Galileen...". Want ja, de PALYNCSTRAETE was er ook nog. Dat er omtrent die steegjes, straatjes of delen van straatjes, ook betwistingen rezen, zal wel niemand verwonderen. Sommige van die kleine straatjes werden mettertijd afgesloten. Met het Pensstraatje aan de Hoogstraat was dit ook in 1763 het geval.

Vermelden we hier nog dat de grond, die aan de Westkant van het Pensstraatje paalde, in vroegere eeuwen deze was van de tuin van het klooster van Galilea, dat verder gelegen was en zich uitstreckte tot aan de Holstraat. Maar daarover hebben we het straks.

Om dubbel gebruik en verwarring te voorkomen met de Pensmarkt, werd de naam van het Pensstraatje aan de Hoogstraat - ook wel eens Penssteeg ge-

noemd en in het Frans "impasse aux Tripes" geheten - door Schepen Vermeulen gewijzigd in "TURREPOORTSTEEG". Op die manier werd en wordt ook nu nog herinnerd aan de machtige Turrepoort of Torrepoort, die vele eeuwen geleden in de nabijheid verrees.

Tot zover over de geschiedenis van de Turrepoortsteeg, het straatje dat in de loop van de eeuwen zoveel verschillende namen droeg; en over deze van de andere kleine straatjes, die er verborgen omheen lagen. Vandaag is de Turrepoortsteeg een insprong in de Hoogstraat; een kalme, rustige plek waar de tijd als het ware is blijven stilstaan en zelf terugdenkt aan wat voorbij is, een stukje Gent uit een vergrijsd maar beeldrijk verleden.

G. BROGET
(t vervolgt)

INVENTAIRE ARCHÉOLOGIQUE - FICHE NR. 28

Op 6 september 1897 stelde Ernest Lacquet in de rubriek "Opschriften - Stadhuis van Gent - XVIe eeuw (1574)" in het Frans een fiche op over

De Stichting Bernard Rubeyns

In 1574 deed Bernard Rubeyns, een koopman uit Piémont, talrijke schenkingen aan de Stad Gent om aalmoezen te doen uitdelen in de Kapel van de Schepenen.

Het volgend jaar deden de schepenen op de linkermuur van deze zaal, die heden de trouwzaal is, een gedenksteen plaatsen in zwarte marmer. De beeldhouwer Jan Schoorman werd belast met het snijden, het plaatsen en het versieren van dit gedenkteken. (1)

Onder het blazoen van de filantroop lezen wij het devies: VOETJE VOOR VOETJE GAAN WIJ VOORBIJ, gevolgd door de onderstaande tekst:

Sr Bernardin Rubeyns Coopman van Piedmond heeft gefondeert binnen dese stede de naervolghende aelmoessen.

Eerst te ghevene alle jare up Ste Martins avont an XXV schamel huusghезinnen, inboren poorters des. voors. stede, elck een bedde met twee slapelaken ende een shargie, tsamen weerdich XXIII schellingen IIII grooten. Item an hondert andere ghelijcke scamel personen elck een chaerge weerdich III schellingen groote, item an hondert schamel personen, mans, vrouwen